

ELS BOMBARDEIGS AERIS SOBRE ULLDECONA (1936-1939) (i 2a part)

Per FRANCESC ITARTE i VERICAT

EL SERVICIO NACIONAL DE REGIONES DESVASTADAS Y REPARACIONES

En plena guerra civil, les autoritats franquistes va regular la restauració del patrimoni danyat per la guerra creant el Servicio Nacional de Regiones Devastadas y Reparaciones, afecte al Ministerio de la Gobernación. Mitjançant els decrets del Ministerio de Gobernación de 25 de març i d'11 de juny de 1938, es van intentar regular i unificar els criteris per tal d'emprendre aquesta tasca. Pel primer decret citat: <<El Estado asume la dirección y vigilancia de cuantos proyectos generales y particulares tengan por objeto restaurar o reconstruir bienes de toda clase dañados por efecto de la guerra, prohibiendo las realizaciones que tengan el expresado objeto, sin previo permiso de aquel Departamento o de las autoridades y organismos en los que delegue, exceptuando de esta autorización algunos casos que por sus caracteres o urgencia así lo requieran>>.

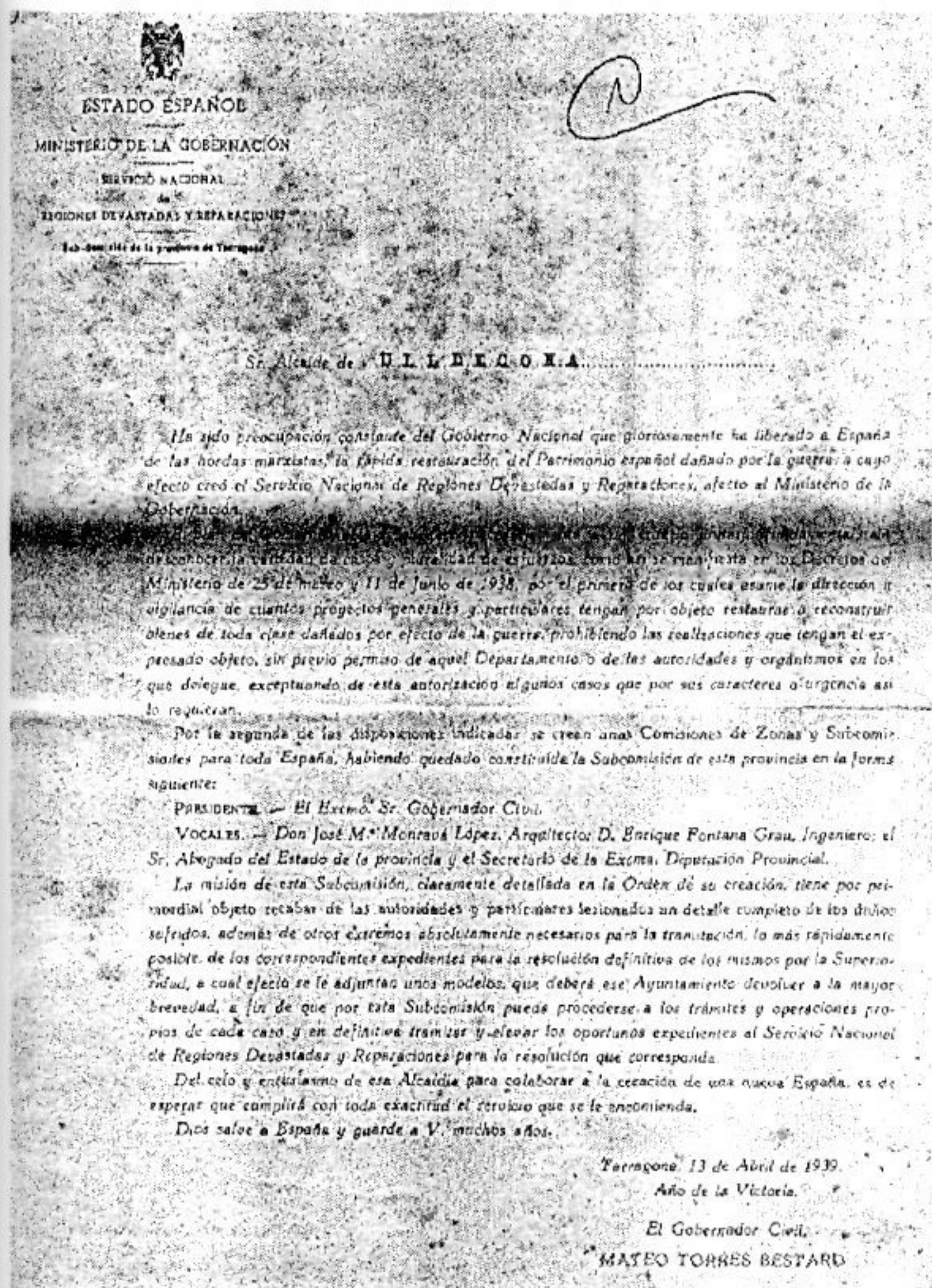
Per la segona de les disposicions indicades, van crear-se unes comissions i subcomissions del Servicio Nacional de Regiones Devastadas y Reparaciones a cada província. La Subcomissió de la província de Tarragona en data 13 d'abril de 1939 ja estava constituïda i estava formada per :

President: Mateo Torres Bestard, gobernador civil i com a vocals: José M.

Monravá López, arquitecte; Enrique Fontana Grau, enginyer; l'advocat de l'Estat de la província i el secretari de la Diputació Provincial. Segons un escrit dirigit a l'alcalde d'Ulldecona amb data 13 d'abril de 1939 i signat pel governador civil (AHM Lligall 339) <<La misión de esta Subcomisión, claramente detallada en la Orden de su creación, tiene por primordial objeto recabar de las autoridades y particulares lesionados un detalle completo de los daños sufridos, además de los extremos absolutamente necesarios para la tramitación, lo más rápidamente posible, de los correspondientes expedientes para la resolución definitiva de los mismos por la Superioridad, a cual efecto se le adjuntan unos modelos, que deberá ese Ayuntamiento devolver a la mayor brevedad>>.

Gràcies a aquests impresos modelats que van ser emplenats amb les declaracions del veïns afectats en els seus immobles i a una relació que va confeccionar l'Ajuntament amb data 8 de maig de 1939 podrem conèixer la magnitud i avaluar els danys produïts a la població d'Ulldecona pels bombardeigs.

Segons explica en el seu llibre el tortosí Bayerri en un període de 15 mesos, entre març de 1940 i maig de 1941, es van tramitar 55.419 expedients de reconstrucció (13.800 a Aragó, 12.000 a Catalunya i 6.500 a Madrid, com a zones més destaca-

Escrit del governador civil de Tarragona en què comunica a l'alcalde d'Ulldecona la creació de la Subcomissió de la província de Tarragona del Servicio Nacional de Regiones Devastadas y Reparaciones.

Font: AHM d'Ulldecona.

des), per un valor total de 1.560 milions de pessetes en danys. Els expedients de reconstrucció promoguts per particulars s'iniciaven a instància dels propietaris afectats, adreçada a la comissió provincial de reconstrucció, que havien d'acompanyar una valoració de danys assignada per un perit i instància sol·licitant crèdit. La comissió afegia: comprovació del valor dels danys feta pels tècnics de "Regiones", valoració cadastral, informe de l'ajuntament sobre

alineació de l'edifici, informe sobre la situació econòmica del peticionari i certificació de la conducta politico-social emesa per l'alcalde, el rector del poble o el cap de Falange. En alguns casos els préstecs sol·licitats eren "denegado por rojo", expressió literal que figurava a l'expedient>>. (Vegeu Bayerri: *La reconstrucció de Tortosa (1940-1957)*, pàg. 20-21).

És a partir d'aquests expedients de reconstrucció promoguts per particulars afectats que coneixem les destruccions originades per la guerra a Ulldecona. A l'annex núm. II que afegim al final d'aquest treball podem veure una relació de propietaris que va elaborar l'Ajuntament d'Ulldecona amb data 8 de maig de 1939 la qual aporta dades sobre els 70 propietaris d'immobles perjudicats per bombardeigs, siga totalment o parcialment. La llista va ordenada de major a menor,

segons els danys causats. En els primers llocs apareixen els 24 propietaris que van sofrir danys a la totalitat del seu immoble. A la relació, com a primera xifra s'expressa el valor dels danys causats a l'immoble (continent), com a segona xifra el valor dels danys en els mobles (contingut) i com darrera xifra el valor estimat de la totalitat del immoble.

Una segona relació és la que acompanyem com a annex núm. III, en la qual hem

MUNICIPIO DE ULLDECONA

RELACION de los inmuebles destruidos total y parcialmente durante la dominación marxista, con expresión del valor de los mismos causados.

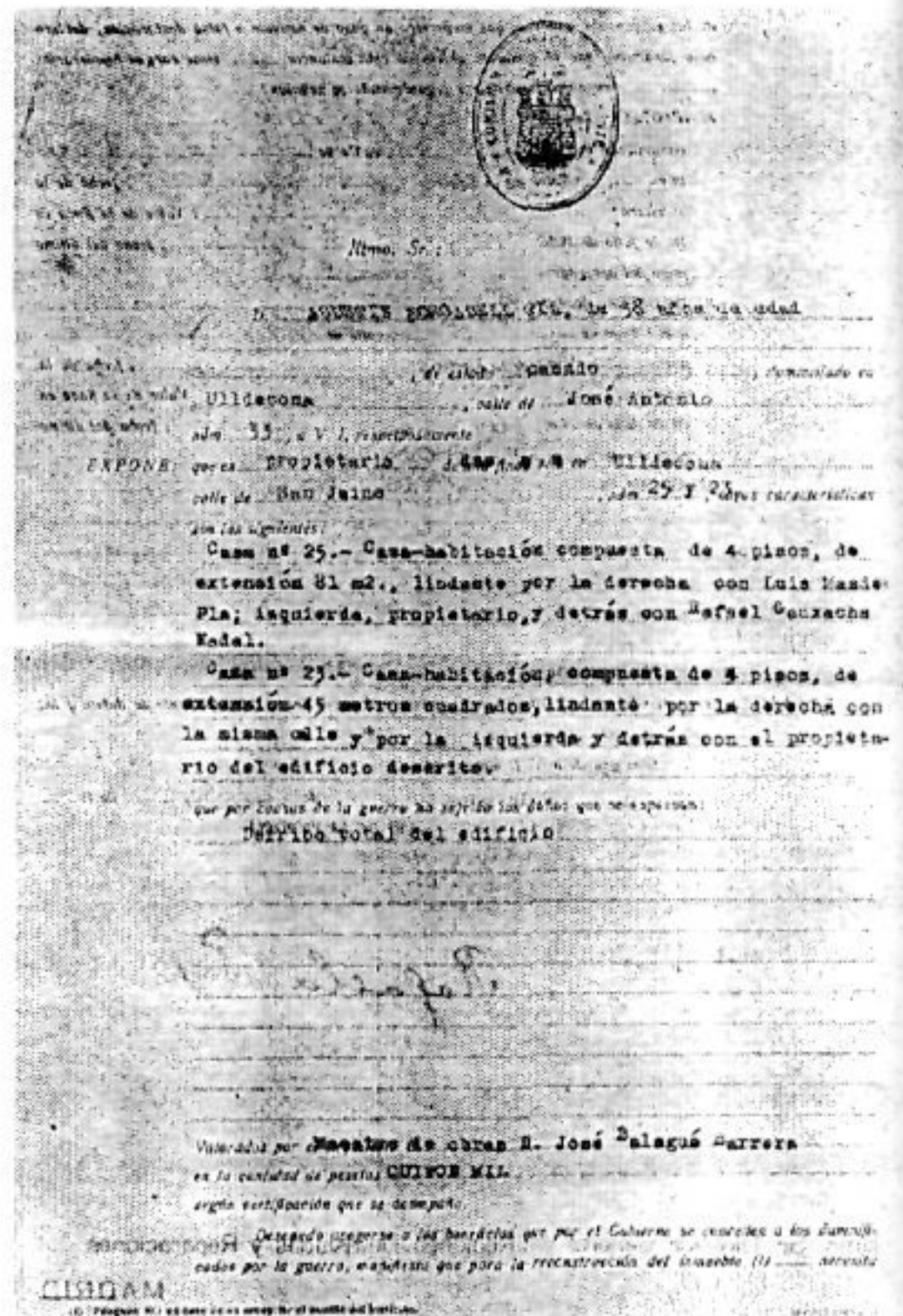
Propietario	Valor de los causados en el inmueble	Valor de los causados en los muebles	Valor del inmueble.
1 Ayuntamiento de Ulldecona	Incalculable		
2 Id	19.750		
3 Colegado de Torresca	25.000		
4 Manuel María Salgado	20.000	5.000	25.000
5 Joaquín María Verdú	5.000	5.000	10.000
6 Manuel María Salgado	7.000	5.000	12.000
7 Luis Masera Pla	10.000		10.000
8 Antonio Mique Vallés	15.000	6.000	21.000
9 D. Miquel Masera Pla	20.000	20.000	40.000
10 Luis Masera Pla	7.000	5.000	12.000
11 Rafael Puig Viacarro	10.000	7.000	17.000
12 Juan Fay Castell	10.000		10.000
13 Mariano Pardo Badia	12.500	27.000	39.500
14 Manuela Ferrerell Ferré	2.000	4.000	6.000
15 José Vial Masera	2.000	500	2.500
16 Dña. de Pedro Adell Barrera	12.000		12.000
17 Bárbara y Verónica María Domínguez	2.000	700	2.700
18 Dña. de Pedro Verdú Badia	7.000	3.000	10.000
19 Andrés Verdú Badia	5.000	2.000	7.000
20 María Viacarro Masera	30.000	10.000	40.000
21 Agustín Ferrerell Gil	6.000		6.000
22 Agustín Ferrerell Gil	9.000	5.000	14.000
23 María Barrera Castell	700		700
24 Joaquín María Salgado y			
Dona Paga Masera	8.000		8.000
Suma y sigue	140.750		214.200

Gràcies a aquesta relació que es conserva a l'Arxiu Històric Municipal podem conèixer la magnitud i avaluar els danys produïts a Ulldecona pels bombardeigs. Font: AHM d'Ulldecona.

ordenat alfabèticament per carrers i per números de l'habitatge, les propietats immobles que o bé parcialment o totalment es van veure afectades per les bombes a Ulldecona.

Volem indicar finalment que les llistes que aportem són segurament incompletes ja que no tots els propietaris afectats van fer-ne ús, per diferents raons, dels mecanismes oficials que s'oferien per a la reconstrucció. Estimem que no tothom estava en condicions d'acollir-se, per molts avantatges o facilitats que des del Govern es donessen, ja que al cap i a la fi, el que s'oferia era només un crèdit, el qual s'havia de tornar amb els corresponents interessos. Un altre motiu que pensem que va fer desistir molts de veïns, principalment els que tenien reputació d'esquerrans va ser el fet que, a les normes que el Servicio Nacional de Regiones Desvastadas envia

a les comissions provincials per tramitar els expedients amb facilitats econòmiques per a la reconstrucció, en el punt 3, es demana entre altres documents a aportar un «Certificado sobre la conducta politico-social del interesado». Cal pensar que, coneixent l'interessat tal requisit, s'abstingués de sol·licitar els possibles crèdits i per tant d'iniciar l'expedient. Finalment, un altre grup de propietaris que lògicament no van iniciar cap tràmit ni expedient van ser els exiliats i els difunts. Per aquestes raons, creiem que les llistes d'immobles enderrocats per bombardeig a Ulldecona que va cursar l'Ajuntament a Regiones Desvastadas, igual com va passar en altres poblacions, no van arribar a reflectir mai els danys vertaderament causats.

Reproducció d'una sol·licitud d'un propietari d'Ulldecona afectat pel bombardeig, en la qual demana acollir-se als beneficis del Govern i iniciar així un expedient de reconstrucció davant el Servicio Nacional de Regiones Desvastadas y Reparaciones. Font: AHM d'Ulldecona.

Portada del llibre de José María Guix Sugañes, *Estadística de los daños causados por la guerra en las ciudades de Reus, Tarragona y Tortosa y resto de la provincia*. Cámara Oficial de la propiedad urbana de Reus.

Gráficas Rabassa, febrer de 1941 on apareix una relació dels edificis danyats d'Ulldecona molt retallada i quantificada a la baixa, la qual difereix amb les estadístiques que es conserven a l'Ajuntament.

Font: AHM d'Ulldecona.

ANNEXOS

Annex núm. I

TEXT D'UN FULL VOLANT LLANÇAT PER L'AVIACIÓ FRANQUISTA

En alguna que altra ocasió, el avions franquistes, en lloc de tirar bombes van llançar fulls volants de propaganda per adreçar-se a la població catalana. A con-

tinuació, transcrivim un d'aquests fulls, curiosament escrit en català. El transcrivim tal i com era redactat i sense corregir-ne les faltes gramaticals:

<<¡CATALÁNS!

No desitjem la destrucció de Catalunya. Ens dol tant com a vosaltres. Però les operacions de guerra porten la desol·lació i la mort als teatres d'elles tant mes quan obstinada sia la resistència.

La sort de la vostra Regió està ja tirada. Malgrat tot lo que feu, Catalunya serà lliberada enterament pel nostre Exèrcit en poques setmanes.

A les vostres mans teniu el que les riqueses de les vostres fàbriques i dels vostres camps sien desfetes o sien floreixents.

RENDIU-VOS O PASSEU-VOS

Ens obligueu a portar la guerra a les vostres fèrtils regions. No vos obstineu en una lluita que la teniu perduda.

Els que no tingueu les mans tanyides de sang veniu a nosaltres que vos acollirem coralment com als dos cents mil que ja ho han fet.

Veniu a una Espanya lliure en la que regna l'ordre i l'abundància en la que s'ennalteix el treball.

Els que forem adversaris podem donar-nos novament les mans si estàn netes>>.

(Font: Pere Anguera, *Menjacapellans, Conservadors i Revolucionaris*. Reus, 1991, pàg. 187.)

Annex núm. II

RELACIÓ DE PROPIETARIS D'IMMOBLES ENDERROCATS TOTALMENT O PARCIALMENT PELS EFECTES DELS BOMBARDEIGS SOBRE ULLDECONA AMB EXPRESSIÓ DEL VALOR DELS DANYS CAUSATS.

PROPIETARI	VALOR DANYS A L'IMMOBLE	VALOR DANYS ALS MOBLES	VALOR DE L'IMMOBLE
1- Ajuntament d'Ulldecona	Incalculable	-	-
2- Ídem.	19.750	-	-
3- Bisbat de Tortosa	82.000	-	-
4- Manel Arnau Zaragoza, lo Gorrista	20.000	5.000	20.000
5- Joaquim Querol Vericat	5.000	2.500	5.000
6- Pasqual Roig Domènech, l'Herevet	7.500	5.000	7.500
7- Lluís Masdeu Pla, lo Ferroviari	10.000	-	10.000
8- Antoni Elies Vallés, Tono lo Cisteller	15.000	5.000	15.000
9- Sindicat Agrícola	20.000	30.000	20.000
10- Lluís Fusté Querol, Lluïset	7.000	3.000	7.000
11- Rafela Fabra Vizcarro	10.500	7.500	10.500
12- Joan Poy Castell, lo Cluc	10.000	-	10.000
13- Marià Pomada Badia, lo Pinyano	12.500	27.500	12.500
14- Manuela Forcadell Ferré	2.000	4.000	2.000
15- Josep Vidal Sansano	2.000	500	2.000
16- Viuda de Pere Adell Barrera	12.000	-	12.000
17- Bàrbara i Teresa Itarte, les Forretes	2.000	750	2.000
18- Viuda de Pere Vericat Raga	7.000	3.000	7.000
19- Andreu Verdiell Obiol, Perebuscall	5.000	2.000	5.000
20- Ramon Viscarro Muñoz	30.000	10.000	30.000
21- Agustí Forcadell Gil, lo Vicari	6.000	-	6.000
22- Agustí Forcadell Gil, lo Vicari	9.000	5.000	9.000
23- Maria Barrera Castell	700	-	700
24- J.Sans Canalda+Ramona Pago Mesegué	8.000	-	8.000
25- Joan Mateu Sansano, lo Pimpollo	7.000	3.000	7.000
26- Josep M. Sauch Garcia, lo Pasteler	14.000	6.000	14.000
27- Pasqual Bel Vericat	1.500	-	1.500
28- Manuel Itarte Ribera, Pip-pop	2.000	-	2.500
29- Eusebi Nadal Raga	3.000	-	4.000
30- Josep Homedes Millan, lo Picapedrer	2.500	-	5.500
31- B.Guarch Ferré + M.Callarisa Brusca	20.000	3.200	21.000
32- Ctat. Religioses Agustines	12.000	-	700.000
33- Viuda de Lluç Sales Ferré	10.000	-	30.000

Els bombardeigs aeris sobre Ulldecona (1936-1939)

34- Bisbat de Tortosa	4.500	-	35.000
35- Dolors Brusca Gausachs	7.000	1.000	15.000
36- Inés Vives Badoch	5.000	-	6.500
37- Josep Bel Gimeno	2.500	750	4.000
38- Baptista Roura Gonell	20.000	-	60.000
39- Maria Calduch Viscarro	3.500	1.000	10.000
40- Maria Calduch Viscarro	3.000	-	7.000
41- Maria Lluïsa Adell Guzman	40.000	-	60.000
42- Maria Barrera Castell	3.000	2.000	10.000
43- Narcís Tomàs Viscarro, Arsiset	500	-	4.000
44- Viuda de Josep Castell Ferré	1.500	-	10.000
45- Lluç Fabra Raga	500	-	6.000
46- Viuda de Vicent Folqué Calduch	5.000	1.000	9.000
47- Domènech Nadal Muñoz, Caleo	3.000	-	10.000
48- Joan Gil Escrich, lo Vaquer	2.000	-	12.000
49- Rafela Martí Sansano	500	5.000	
50- Antoni Ferré Badía, Capblanc	2.000	5.000	
51- Francesc Viscarro Millan	1.000	-	15.000
52- Joaquim Ferré Querol, Palomet	3.000	-	20.000
53- Josep Roig Doménech, l'Herevet	1.500	-	12.500
54- Teresa Guimerà Fibla	1.500	-	10.000
55- Maria Lázaro Costes	5.000	-	30.000
56- Maria Lázaro Costes	4.000	-	15.000
57- Pere Vericat Raga (menor)	1.000	-	10.000
58- Consol Fabra Ortiz	2.000	-	10.000
59- Josep Canalda Canalda	500	-	6.000
60- Cinta Poy Gavaldà	2.000	-	14.000
61- Maria Brusca Fusté	500	-	2.500
62- Trinitat Sales Urgillés	3.000	-	30.000
63- Joan Vidal Querol	400	-	4.500
64- Lluïsa Sales Ferré, la dona de Peris	400	-	6.000
65- Lluïsa Sales Ferré, la dona de Peris	800	-	15.000
66- Baptista Roure Gonell	5.000	-	35.000
67- Ramona Grau Calduch	3.000	-	23.000
68- Artur Garcia Martí, lo del Cafè	50	-	600
69- Artur Garcia Martí, lo del Cafè	250	-	20.000
Totals en pessetes	513.350	128.700	1.534.300

Font: Elaboració pròpia, a partir de les dades contingudes a la llista confeccionada per l'Ajuntament d'Ulldecona amb data 8 de maig de 1939 (AHM d'Ulldecona, lligall 339)

Annex núm. III

RELACIÓ DE FINQUES URBANES ASSOLADES TOTALMENT O PARCIALMENT DURANT LA GUERRA CIVIL A ULLDECONA, AMB EXPRESSIÓ DEL VALOR DELS DANYS CAUSATS.

Plaça de l'Església, 1. (Casa Abadia). Propietari Bisbat de Tortosa. No es detalla: <<por no figurar en ningun reparto ni satisfacer por ella cuota alguna>> ???. Així consta en un escrit amb data 19 de setembre de 1939.

Plaça de l'Església, 2. Casa propietat d'Enriqueta Ferré Traginer, la Feligresa. Edifici modernista edificat l'any 1921 per l'arquitecte César Martinell. Desperfectes al mirador 107 pessetes; a una paret i pis, 117 pessetes; danys a portes, 235 pessetes, i vidres, 460 pessetes.

Carrer Major, 54. Propietària Consol Fabra Ortiz. Danys causats a l'immoble 2.000 pessetes. Valor de l'immoble 10.000 pessetes. No es conserva o no va ser omplert el corresponent full de declaració dels danys ocasionats.

Carrer Major, 56. Propietari Lluç Fabra Raga. Danys a l'immoble 500 pessetes, valor immoble 6.000 pessetes. No es conserva el full de declaració.

Carrer Major, 114. Casa propietat de Joaquim Ferré Querol, Palomet, formada de 4 plantes, d'extensió 320 m². Enderrocament dels dos pisos superiors i de la façana. Danys valorats en 7.000 pessetes.

Carrer Major, 116. Casa propietat de Ramon Viscarro Muñoz, Ramon lo Botiguer. Danys causats a l'immoble 30.000 pessetes i als mobles 10.000 pessetes. Valor de l'immoble 30.000 pessetes. No es conserva el full de declaració.

Carrer Major, 118. Casa propietat de Dolors Brusca Gauxachs. Casa composta de 4 plantes de superfície 54 m². Destrucció total de l'edifici. Danys valorats en 30.000 pessetes.

Carrer Major, 91. Casa propietat d'Arturo Garcia Martí, lo del Cafè del Pessic. Danys causats a l'immoble 250 pessetes. Valor de l'immoble 20.000 pessetes. No es conserva el full de declaració.

Carrer Major, 103. Casa propietat de Manuel Arnau Zaragoza, lo Gorrisme, formada de 5 pisos de 34 m². Edifici totalment assolat. Danys valorats pel paleta en 40.000 pessetes.

Carrer Major, 119. Casa propietat de Inés Vives Badoch. Danys valorats per l'Ajuntament 5.000 pessetes. Valor de l'immoble 6.500 pessetes. No es conserva el full de declaració.

Carrer Major, 129, 131, 133, 135. Convent propietat de la Comunitat de Religioses Agustines. Danys estimats per l'Ajuntament a l'immoble 12.000 pessetes. Valor de l'immoble 700.000 pessetes. No es conserva el full de declaració.

Sant Jaume, 2. Casa propietat de Josep M. Sauch Garcia, lo Pasteler. Valor estimat per l'Ajuntament dels danys a l'immoble 14.000 pessetes. Valor dels danys al mobles 6.000 pessetes. Valor de l'immoble 14.000 pessetes. No es conserva el full de declaració.

Sant Jaume, 4. Casa propietat de Joan Poy Castell, lo Cluc, que consta de 5 plantes, d'extensió 52 m². Enderrocament total de l'edifici. Danys valorats en 15.000 pessetes.

Sant Jaume, 36. Casa propietat de Francesca Viscarro Millan, composta de 4 pisos d'extensió 90 m². Esquerdes i danys de la paret lateral esquerra de l'edifici amb clivelles als barandats. Danys valorats en 3.500 pessetes.

Sant Jaume, 38. Casa propietat de Ramona Pago Mesegué i de Joaquina Sans Canalda composta de 4 pisos d'extensió 70 m². Enderrocament total de l'edifici. Danys valorats en 15.000 pessetes.

Sant Jaume, 40. Casa propietat de Narcís Tomàs Viscarro, Arsiset. Danys estimats de 500 pessetes. Valor de l'immoble 4.000 pessetes. No es conserva el full de declaració.

Sant Jaume, 40 Bis. Casa propietat de Pasqual Bel Vericat. Casa totalment assolada. Valor estimat dels danys a l'immoble 1.500 pessetes. Valor de l'immoble 1.500 pessetes. No es conserva el full de declaració.

Sant Jaume, 23. Casa propietat d'Agustí Forcadell Gil, lo Vicari, formada de 4 plantes, d'extensió 45 m². Totalment assolada. Danys causats a l'immoble 6.000 pessetes. Valor de l'immoble 6.000 pessetes.

Sant Jaume, 25. Casa propietat d'Agustí Forcadell Gil, lo Vicari, formada per 4 plantes d'extensió 81 m². Totalment assolada. Danys ocasionats a l'immoble 9.000 pessetes i als mobles 5.000 pessetes. Valor de l'immoble 9.000 pessetes.

Sant Jaume, 27. Casa propietat de Lluís Masdeu Pla. Casa totalment assolada. Danys ocasionats a l'immoble 10.000 pessetes, valor de l'immoble 10.000 pessetes. No es conserva o no es va confeccionar el full de declaració.

Carme, 21. Casa propietat de Josep Bel Gimeno, composta de 3 pisos i pati annex d'extensió total 80 m². Enderrocament total de l'edifici. Danys estimats pel paleta en 8.000 pessetes.

Carretera d'Alcanar, s/n. Magatzem propietat d'Enriqueta Ferré Traginer, la Feligresa. Desperfectes a la teulada d'uralita i perforació de parets. Danys valorats en 310,20 pessetes.

Passeig de l'Estació, 29. Casa propietat de Joan Lluís Gimeno, Tomàs Lluís, formada de 3 plantes d'extensió 65 m². Danys de portes, vidres trencats, clivelles i destrucció de barandats. Danys valorats pel paleta en 2.500 pessetes.

Passeig de l'Estació, 37. Propietat de Ramona Grau Calduch. Danys causats a l'immoble 3.000 pessetes. Valor de l'immoble 23.000 pessetes. No es va arribar a confeccionar el full de declaració de danys.

Passeig de l'Estació, 41 i 43. Propietat de Trinitat Sales Urgillés. Danys causats a l'immoble 3.000 pessetes. Valor de l'immoble 30.000 pessetes. No es va confeccionar l'imprès de declaració de danys.

Passeig de l'Estació, 45, 47 i 51. Cases propietat de Baptista Roure Gonell. Danys als immobles 20.000 pessetes. Valor de l'immoble 60.000 pessetes. No es va confeccionar el full de declaració.

Finca al Passeig (Molí de l'oli ?). Propietat del Sindicat Agrícola. Valor dels danys a l'immoble 20.000 pessetes. Danys als mobles 30.000 pessetes. Valor de l'immoble 20.000 pessetes. No es va confeccionar el full de declaració de danys.

Plaça d'Espanya, 1. Propietari Domènech Nadal Muñoz, Caleo. Danys valorats en 3.000 pessetes. Valor de l'immoble 10.000 pessetes.

Carrer del Mar, 64. Casa propietat de Joan Lluís Gimeno, Tomàs Lluís. Casa de 3 plantes de 150 m² i cobert de 156 m². Danys a vidres, portes i barandats. Valor dels danys estimat en 8.500 pessetes.

Santa Bàrbara, 3 i 5. Cases propietat de la viuda de Vicent Folqué Calduch. Danys estimats a l'immoble 5.000 pessetes, valor dels danys als mobles 1.000 pessetes. Valor de l'immoble 9.000 pessetes. No es va omplir el full de declaració de danys.

Santa Bàrbara, 7. Casa propietat de Joan Mateu Sansano, lo Pimpollo. Composta de 3 plantes, d'extensió 35 m². Enderrocament de l'edifici excepte la planta baixa i la façana. Danys valorats pel paleta en 4.000 pessetes.

Santa Teresa, 4. Casa propietat de Maria Brusca Fusté. Formada de 4 plantes d'extensió 65 m². Desperfectes a la teulada, esquerdes a les parets i barandats. Danys valorats en 1.000 pessetes.

Santa Teresa, 12. Casa propietat de Josep Tallada Nofre. Casa de 3 plantes, extensió 276 m². Destrucció de teulada i parets a la

planta baixa i dos primers pisos de l'edifici. 2.500 pessetes de danys.

Jaume I, 2. Casa propietat de Joan Vidal Querol. Els danys van ser quantificats per l'Ajuntament en 400 pessetes i el valor de l'immoble estimat en 4.500 pessetes. No es va omplir el full de declaració.

Jaume I, 4. Casa propietat de Maria Brusca Fusté. Els danys a l'immoble van ser valorats en 500 pessetes i el valor de l'immoble estimat en 2.500 pessetes. No es va omplir l'imprès de declaració de danys.

Guifré I, 3. Casa propietat d'Antoni Elies Vallés, Tono lo Cisteller, formada de dos pisos, d'extensió 128 m². Edifici totalment assolat. Danys valorats en 20.000 pessetes.

Guifré I, 5. Casa propietat de Rafela Fabra Viscarro, dona de Bordetes, composta de 3 plantes d'extensió 189 m². Edifici totalment assolat. Danys valorats en 46.000 pessetes.

Guifré I, 7. Casa propietat de Baptista Guarch Ferré i Manuel Callarisa Brusca, composta de 3 pisos, cobert i pati annexos, d'extensió 147 m². Edifici totalment assolat. Danys valorats en 18.000 pessetes.

Murada de Dalt, 50. Casa propietat de Manuel Itarte Ribera, Pip-pop. L'Ajuntament va valorar els danys causats en 2.000 pessetes i va atribuir a l'immoble un valor de 2.500 pessetes. No va emplenar-se el full de declaració de danys.

Sant Lluç, 10. Casa propietat de Josep Homedes Millan, lo Pedrapiquer. Casa de 4 plantes de 68 m². Façana parcialment assolada, portes, teulada, barandats, i badalls a les parets laterals de l'edifici. Enderrocament del tercer pis. Edifici totalment danyat. Danys valorats en 15.000 pessetes.

Sant Lluç, 12. Casa propietat de Joan Gil Escrich, lo Vaquer, 4 plantes amb cobert annex. Total 126 m². Danys a la teulada i escletxes a barandats i façana de l'edifici.

Es quantifiquen els danys en 2.000 pessetes.

Sant Lluç, 20. Casa propietat de Maria Querol Bordes, la Rulla, composta de casa de 4 plantes amb pati annex, d'extensió 126 m². Danys als barandats, teulada, portes, vidres, forats i esquerdes a la façana de l'edifici. Valor quantificat en 4.500 pessetes.

Sant Lluç, 22. Casa propietat d'Esperança Roig Sales d'extensió 287 m², composta per 3 pisos i cobert annex. Resultà assolat el pis superior, badalls a les parets i sostres, danys a portes i vidres, i forats a la façana de l'edifici. Danys estimats en 12.000 pessetes.

Sant Lluç, 24. Casa propietat de la viuda de Pere Vericat Raga. Totalment assolada. El valor dels danys a l'edifici va ser quantificat per l'Ajuntament en 7.000 pessetes, els danys als mobles en 3.000 pessetes i el valor atribuït a l'immoble també de 7.000 pessetes. No es va omplir el full de declaració de danys.

Sant Lluç, 26. Casa Propietat de Lluïsa Sales Ferré. El danys van ser valorats en 400 pessetes i el valor de l'immoble en 6.000 pessetes. No va emplenar-se el full de declaració de danys.

Sant Lluç, 3. Casa propietat de Lluïsa Sales Ferré, formada de 4 plantes i pati annex. Extensió total 288,5 metres². Danys a la teulada i trujals. Badalls a parets i barandats. Desperfectes als pisos. Dany valorat en 1.500 pessetes.

Sant Lluç, 7. Casa propietat de Cinta Poy Gavaldà, formada de 4 plantes de superfície 104 m². Desperfectes a barandats, esquerdes a parets i façana, trencadissa de vidres i danys a les portes. Desperfectes valorats en 1.500 pessetes.

Sant Lluç, 9. Casa propietat de Teresa Guimerà Fibla. Casa formada de 5 pisos, d'extensió 41 m². Danys als barandats, portes, balcons i escletxes a les parets.

Danys valorats en 3.500 pessetes.

Sant Lluc, 11. Casa propietat de Teresa Guimerà Fibla. Danys a l'immoble 1.500 pessetes, valor de l'immoble 10.000 pessetes. No s'emplenaria el full de declaració de danys.

Sant Lluc, 13. Casa propietat de Josep Roig Doménech, l'Herevet, composta de 3 pisos, d'extensió 105 m². Enderrocament de barandats i badalls en altres. Enderrocament de la teulada, trencadissa de vidres, destrucció de portes. Danys valorats en 2.000 pessetes.

Sant Lluc, 15. Casa propietat de Maria Barrera Castell. Els danys a l'immoble van ser valorats en 3.000 pessetes i els danys al mobiliari en 2.000 pessetes. El valor de l'immoble es va estimar en 10.000 pessetes. No es va omplir l'imprès de declaració.

Sant Lluc, 17. Casa propietat de Maria Calduch Viscarro, propietària també de la casa veïna. Enderrocament de la part posterior de l'edifici, que en formava més de la meitat. No es van quantificar els danys.

Sant Lluc, 19. Casa propietat de Maria Calduch Viscarro, composta de 4 pisos de superfície 161 m². Enfonsada la part posterior i badalls a les parets de l'edifici restant. Valoració dels danys en 5.000 pessetes.

Muntaner, 14. Casa propietat de la viuda de Pere Adell Barrera, formada de 4 plantes, d'extensió 66 m². Edifici totalment assolat. Valoració dels danys en 5.500 pessetes.

Muntaner, 16. Casa propietat de la viuda de Pere Adell Barrera. Casa completament assolada. Danys valorats a l'immoble 12.000 pessetes. Valor de l'immoble 12.000 pessetes. No es va emplenar el full de declaració de danys.

Muntaner, 18. Casa propietat de Marià Pomada Badia. Casa totalment assolada. Danys calculats a l'immoble 12.500 pessetes. Danys al contingut 27.500 pessetes. Valor de l'immoble 12.500 pessetes. No s'emplenaria l'imprès de

declaració de danys.

Muntaner, 27. Casa propietat de Rafela Martí Sansano. Danys a l'immoble valorats en 500 pessetes. Valor de l'immoble 5.000 pessetes. No s'emplenaria l'imprès de declaració.

Sants Màrtirs, 15. Casa propietat de Josep Canalda Canalda, composta de 4 pisos, d'extensió 48 m². Enderrocament de la part posterior de l'edifici destinada a magatzem de palla. Danys estimats en 1.000 pessetes.

Sants Màrtirs, 25. Casa propietat d'Antoni Ferré Badia, Capblanc. Danys valorats a l'immoble en 2.000 pessetes. Valor de l'immoble 5.000 pessetes. No es va omplir l'imprès de declaració.

Roquetes, 17. Casa propietat d'Artur Garcia Martí, lo del Cafè. Danys valorats a l'immoble en 50 pessetes. Valor de l'immoble 600 pessetes. No es va emplenar l'imprès de declaració.

Escorxador Vell, 4. Casa propietat de Manuela Forcadell Ferré, 3 plantes, 31,5 m². Edifici totalment assolat.

Escorxador Vell, 6. Casa propietat de Josep Vidal Sansano, 3 plantes, 36 m². Enderrocament total de l'edifici.

Escorxador Vell, 16. Casa propietat de Pasqual Bel Vericat, 4 plantes, 27 m². Enderrocament de la meitat de l'edifici que en comprenia la part posterior i en va quedar inutilitzat la resta.

Escorxador Vell ?? Casa propietat de Manuel Martí Forcadell. No es detallen els danys.

Puríssima, 21. Maria Lluïsa Adell Guzmán. Casa valorada en 60.000 pessetes. Danys produïts 40.000 pessetes. No es va emplenar la fitxa de declaració.

Puríssima, 23. Casa propietat de la viuda de Pere Vericat Raga. Enfonsament del pis superior i paret lateral de l'edifici, esquerdes als barandats i trencada de vidres.

Salvador Vidal, 28. Casa propietat d'Eusebi

Nadal Raga. 2 plantes, 85 m². Enderrocament total.

Salvador Vidal, 35. Casa propietat de Joaquim Querol Vericat. Casa habitació composta de 3 pisos, de 60 m². d'extensió. Edifici totalment assolat. Danys valorats en 9.000 pessetes.

Salvador Vidal, 37. Casa propietat d'Andreu Verdiell Obiol, Perebuscall. Casa habitació composta de 3 pisos, d'extensió 81 m². Edifici totalment assolat. Danys valorats en 7.000 pessetes.

Salvador Vidal, 39. Casa propietat de Lluís Fusté Querol, Lluïset, formada de 3 plantes, d'extensió 75 m². Enderrocament de la part davantera de l'edifici i de les plantes. Danys valorats en 12.000 pessetes.

Salvador Vidal, 41. Casa propietat de Pasqual Roig Doménech formada per 3 pisos i pati annex de superfície total 63 m². Enderrocament parcial de la part posterior de l'edifici. Danys valorats en 500 pessetes.

Salvador Vidal, 43. Casa propietat de Joaquim Homedes Morà, lo Tortosí, formada per 4 plantes i pati annex. Extensió total 140 m². Enderrocament de barandats, forats i clivelles a uns altres i a les parets, les escales assolades i trencadissa de portes i vidres. Danys valorats en 500 pessetes.

Camí de Godall s/n (Afores). Propietària Maria Barrera Castell. Danys valorats a l'immoble 3.000 pessetes, danys al contingut 2.000 pessetes. Valor de l'immoble 10.000 pessetes.

Font: Elaboració pròpia a partir de les dades contingudes en documents diversos que es conserven a l' AHMU d'Ulldecona, lligall núm. 339.

Annex núm. IV

RELACIÓ DE VÍCTIMES DELS BOMBARDEIGS A ULLDECONA DURANT LA GUERRA CIVIL

Reg. Civil/Mort-data/Nom i cognoms/Edat/Natural/Professió/Estat civil/Data registre

Ulldecona/22-12-37 a les 6.30h/Agustí Bel Doménech, Paraguala/43anys/Ulldecona/ llaurador/ Casat/23-12-37.

Ulldecona/9-4-38 a les 10 h/Pietat Obiol Vidal/60 anys/Ulldecona/la casa/casada/27-5-38.

Ulldecona/2-6-38/ Julià Ortiz Gil/ 70 anys/ Ulldecona/llaurador/ /casat/ 3-6-38.

Font: Elaboració pròpia a partir de dades de l'RC d'Ulldecona, secció Defuncions. Es pot veure més informació a la revista *Rails* núm. 6, tardor 1995, pàg. 62 a 64.

Annex núm. V

LES DATES DELS BOMBARDEIGS SOBRE ULLDECONA

* **22 de desembre de 1937** a les 6.30 h. (Mor Agustí Bel Doménech, Paraguala) (Segons RC, Secció de Defuncions, inscr. núm. 291 de 23-12-37)

* **13 de març de 1938** a les 18.40 h. Bombardeig a la població i també a un tren militar entre Alcanar i Ulldecona (Segons AHMU - Secció de Correspondència i Partes de Guerra Republicans).

* **7 d'abril de 1938** a la nit (Ferit Agustí Millan Arasa i traslladat a l'Hospital del Mar de Castelló) (Segons AHMU Secció de Correspondència)

* **9 d'abril de 1938** a les 10 h. (Mor Pietat Obiol Vidal) (Segons RC, Secció de

Defuncions, inscr. núm. 339, de 27-5-1938)

*** 13 d'abril de 1938.** Segons els parts oficials de l'exèrcit republicà que cita Ferré (pàg. 320 del seu llibre): <<*Se lucha con extraordinaria violencia en las cercanías de Chert i Tírig. La aviación destruye algunas viviendas en Ulldecona, pero sin que se produjesen víctimas*>>.

*** 14 d'abril de 1938.** Bombardeig quan ja la zona havia esdevingut front de guerra. (Segons memòria oral de Lluïsa Vericat i Manuel Gavaldà).

*** 2 de juny de 1938.** Bombardeig republicà al mig de camp. Zona Mas de la Rata. Mor Julià Ortiz Gil (Segons RC Secció de Defuncions).

Font: Elaboració pròpia a partir de fonts diverses.

Bibliografia

ALCOFAR NASSAES, J.L. (pseudònim de J.L. INFIESTA PÉREZ): *La Aviación Legionaria en la guerra española*. Ed. Euros. Barcelona, 1975.

BAYERRI RAGA J., BAYERRI POLO, C.: *La Reconstrucció de Tortosa (1940-1957)*. Editat per l'Orde de la Cucafera. Tortosa, 1992.

DA: *Ulldecona en Blanc i Negre*. Centre Excursionista d'Ulldecona i Centre d'Estudis d'Ulldecona, 1992.

DA: *La Legión Cóndor se despide*. Ed. Aldus. Santander, 1939.

FERRÉ FERRÉ, A.: *Historia de Ulldecona y su entorno geográfico*. Ajuntament d'Ulldecona. Tortosa, 1983.

FERRÉ PAVIA, Carme: *La CNT al Montsià i Tortosa (1930-1939)*. Cooperativa Gràfica Dertosenca, Col·lecció Dertosa núm. 40. Tortosa, 1993.

GARCIA MORATÓ, J.: *Guerra en el aire*. Pròleg de Francisco Franco. Editora Nacional. Madrid, 1940.

GONZÁLEZ HUIX, F.J.: *El asedio aéreo de Tarragona 1937-1939*. Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Tarragona, 1990.

GUIX SUGRAÑES, José Maria: *Estadística de los daños causados por la guerra en las ciudades de Reus, Tarragona y Tortosa y resto de la provincia*. Cámara Oficial de la propiedad urbana de Reus. Gráficas Rabassa, febrer de 1941.

HUGH THOMAS: *La Guerra Civil Española*. Ed. Grijalbo Mondadori. Barcelona, 1995.

ITARTE VERICAT, F.: "Els soldats d'Ulldecona morts a la guerra civil (1936-39) i els civils víctimes d'accidents derivats de la guerra". Revista *Rails* núm. 6, Centre d'Estudis d'Ulldecona, tardor 1995.

PALACIOS BOVER, J.M.: *Vinaròs del 36*. Comisión de Educación del Magnífico Ayuntamiento de Vinaròs. Sant Carles de la Ràpita, 1988.

PIQUÉ i PADRÓ, J.: *La Crisi de la Rereguarda - Revolució i Guerra Civil a Tarragona (1936-1939)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.

PUJADAS i MARTÍ, X.: "Tortosa, 1936-1939. Mentalitats, Revolució i guerra civil". Coop. Gràfica Dertosenca Editorial, Tortosa, 1988.

PUJADÓ PUIGDOMÈNECH, Judit: *Oblits de Rereguarda: els refugis antiaeris a Barcelona (1936-1939)*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.

SOLÉ SABATÉ, J.M.: VILLARROYA FONT, J.: *Catalunya sota les Bombes (1936-1939)*. Premi Fundació Congrés de Cultura Catalana, 1986, Public. de l'Abadia de Montserrat, 1986.

VIDAL QUEROL, R.: "Bombardeo en nuestro campo de aviación", Revista *Lo Senienc*, abril-maig 1989.